

УДК 371.2.378

DOI 10.31652/2415-7872-2019-59-98-103

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ Й ОПОДАТКУВАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

С. С. Пугач

У статті проаналізовано методичні особливості розвитку правової компетентності в системі підвищення кваліфікації фахівців з обліку й оподаткування. Обґрунтовано необхідні педагогічні умови для подальшого вдосконалення системи правої підготовки фахівців з обліку та оподаткування на етапі післядипломної освіти. Запропоновано авторську методику та розроблено модель розвитку правової компетентності цих фахівців.

Ключові слова: *правова підготовка, фахівці з обліку та оподаткування, фахова компетентність, правова компетентність.*

FEATURES OF DEVELOPMENT OF LEGAL COMPETENCE OF ACCOUNTING AND TAXATION EXPERTS IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE EDUCATION

S. Pugach

The article analyzes the methodological features of the development of legal competence in the system of professional development of specialists in accounting and taxation. The dramatic changes in economic relations at the national and international levels, the saturation of the information environment, the rapid development of technologies require the appropriate specialists capable of adapting to these changes in the shortest possible time. Accordingly, the requirements for accounting and taxation experts, which should be well-versed in all legislative innovations, current trends of the national financial markets, be competent to change in the global economic environment and forecast their impact on local economic activity, have also increased. The purpose of the study is to justify the choice of pedagogical conditions for the development of legal competence of professionals in the process of continuing education. The necessary pedagogical conditions for further improvement of the system of legal training of specialists in accounting and taxation at the postgraduate education stage are substantiated. The author's method is offered and the model of development of legal competence of these specialists is developed. The proposed structural and meaningful system of formation of legal competence of specialists in accounting and taxation at the stage of obtaining postgraduate education is subordinated to the structure of formation of legal competence at the previous stages and is their logical continuation. It is proved that the formation of the legal competence of specialists in accounting and taxation at the stage of postgraduate education differs from the previous stages with the conscious need for continuous professional growth. A person who participates in such a learning process has a well-defined goal, is aware of the consequences of successful or unsuccessful learning, and has an urgent need for advanced training.

Keywords: *legal training, accounting and tax specialists, professional competence, legal competence.*

Кардинальні зміни економічних відносин на національному та міжнародному рівнях, насиченість інформаційного середовища, бурхливий розвиток технологій потребують відповідних фахівців, здатних адаптуватися до цих змін у найкоротші терміни. Відповідно, зросли й вимоги до фахівців з обліку і оподаткування, які повинні добре орієнтуватися в усіх законодавчих новаціях, актуальних тенденціях національних фінансових ринків, бути компетентними щодо змін у глобальному економічному середовищі та прогнозувати їхній вплив на господарську діяльність на місцевому рівні. Це твердження враховане в Рекомендації про розвиток освіти дорослих, прийнятому на Генеральній конференції ЮНЕСКО. Навчання для дорослих було визначене як «цілісність формальних і неформальних процесів навчання, незалежно від змісту, методів, рівнів, що складають розширення або доповнення освіти, отриманої в школах, також практична підготовка, завдяки якій дорослі члени суспільства розвивають свої навички, збагачують знання, підвищують технічну кваліфікацію або вони отримують нові кваліфікації, збагачують особисте життя та приймають активну участь у соціальному, економічному та культурному розвитку суспільства» [15].

У попередніх роботах нами було розглянуто особливості формування правової компетентності у процесі професійного становлення майбутніх фахівців з обліку та оподаткування. Було доведено потребу розвитку в майбутнього економіста професійної самостійності та відповідальності, усвідомлення необхідності дотримання закону, як основної умови ефективного господарювання підприємства [7]. Здійснено аналіз педагогічної та правової літератури, досвід практичної діяльності закладів вищої освіти, що дозволило окреслити низку проблем у змісті правової підготовки фахівців з економіки та її якості [8]. Проаналізовано закордонний досвід формування правової компетенції майбутніх фахівців економічного профілю [9]. Обґрунтовано, що проблеми формування правової компетентності у фахівців-економістів

протягом життя досліджуються недостатньо [10]. Виходячи з позицій компетентнісного підходу, майбутні фахівці з обліку та оподаткування повинні опанувати знання механізмів правового регулювання господарського життя країни та світу на етапах шкільної освіти [11], підготовки в бакалавраті [12] та магістратурі [13]. Таким чином, правова компетентність, яка формується в процесі професійної підготовки магістрів з обліку та оподаткування в закладах вищої освіти, є комплексною характеристикою, яка включає не лише знання українського та закордонного законодавства, але й практичного набуття досвіду фахової діяльності для успішного виконання професійних завдань. Успішна реалізація концепції освіти протягом життя потребує також організації на належному рівні й післядипломної освіти.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідних педагогічних умов для розвитку правової компетентності фахівців з обліку та оподаткування в процесі післядипломної освіти.

При дослідженні проблем формування правової компетентності фахівців з обліку та оподаткування були використані наукові роботи Е. Бражника, І. Зязюна, М. Князяна, В. Кременя, О. Проценко, С. Сисоєвої, М. Туркіної та ряду інших. Важливим етапом розвитку правової компетентності фахівців з обліку та оподаткування є післядипломна освіта.

Відповідно до Концепції розвитку економічної освіти, з завершенням навчання та отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» фахівець із обліку й оподаткування повинен мати змогу вдосконалити свою фахову компетентність в системі післядипломної освіти, базовий зміст якої полягає в «формуванні сучасного уявлення про економіку предметно-просторового середовища, його склад, функціонування, стан і перспективи розвитку; розумінні понять і законів економіки, відомостей про основні перспективні напрями економічних досліджень і господарських трансформацій; знанні правових аспектів економічної діяльності» [5]. Отже, Концепцією розвитку економічної освіти передбачено функціонування спеціальних закладів для організації післядипломної освіти економістів, в межах якої відбувається й вдосконалення правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування. У п. 1 статті 60 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що «післядипломна освіта – це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [4]. Але в умовах інтеграції українського законодавства до нормативної бази ЄС проявилися певні розбіжності, адже, наше розуміння післядипломної освіти значно відрізняється від поняття «postgraduate education». Так, в англійських навчальних закладах післядипломна освіта здобувається після отримання першого ступеня вищої освіти (бакалавра), тобто означає отримання звання магістра (MA, Master of Arts) або доктора (PhD, Doctor of Philosophy).

А у ст. 18 Закону України «Про освіту» визначено, що «освіта дорослих, що є складовою освіти впродовж життя, спрямована на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки» [6]. Отже, до освіти дорослих можна віднести всі види післядипломної освіти та професійного навчання працівників, курси перепідготовки та підвищення кваліфікації, стажування, самостійний професійний розвиток тощо. А післядипломна освіта, відповідно до цього закону, передбачає «набуття нових і вдосконалення раніше набутих компетентностей на основі здобутої вищої, професійної (професійно-технічної) або фахової передвищої освіти та практичного досвіду й охоплює: спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування» [6]. Тобто, за українським законодавством, головна мета післядипломної освіти – створення передумов для втілення концепції «lifelong learning».

Основна проблема післядипломної освіти в нашій країні полягає в тому, що, відповідно до чинного законодавства, для працівників економічних спеціальностей не існує чітких приписів та критеріїв щодо основних форм післядипломної освіти, незважаючи на зростаючий попит. Крім того, проблемою є відсутність критеріїв відбору змісту в конкретній галузі, рекомендацій щодо наповнення курсів підвищення кваліфікації окремих груп фахівців, методик оцінювання фахової компетентності для аналізу результативності тих чи інших заходів щодо підвищення кваліфікації фахівців-економістів.

Як зазначає М. Дей, розвиток та реформування саме освіти дорослих в Україні здійснюється досить повільно, не використовуються можливості соціального партнерства, не усвідомлюється потенціал неформальної та інформальної освіти дорослих, не конкретизовано андрагогічні засади навчання дорослих [1, с. 48]. Засновник андрагогіки М. Ноулз (M. Knowles) уважав, що вона є «мистецтвом та наукою допомоги дорослим у навчанні», «системою положень» про дорослих, які навчаються, яку потрібно застосовувати диференційовано до різних дорослих людей відповідно до ситуації» [16, с. 43].

Зважаючи на дослідження С. Змеєва, сферу освітніх послуг, які надаються в межах післядипломної освіти, характеризує низка специфічних ознак, що відрізняють її від традиційної системи освіти: «різноманітність змісту, видів, форм, методів навчання; свобода вибору тих, хто навчається, рівня, місця, часу, вартості, термінів і самих викладачів; орієнтованість на потреби клієнтів або споживачів: їх не примушують пристосовуватися до наявних освітніх послуг, а сфера освіти створює ті освітні послуги, які

необхідні споживачу; відсутність гарантій якості освітніх послуг, що надаються; високий ступінь конкуренції між різними видами послуг; платність освітніх послуг» [2, с. 28–29].

Заклади вищої освіти пропонують різні варіанти підвищення кваліфікації фахівців з обліку й оподаткування. Найпоширенішими є: тренінги («Управління ІТ-проектами», «Міжнародне право: механізми захисту прав людини», «Підприємницький стартап»); семінари («Англійська мова для переговорів і укладання угод», «Аналіз оподаткування та податкових розрахунків»); дистанційні курси; друга вища освіта. Перші три напрями підвищення кваліфікації є направленими на поглиблене опрацювання вибраної теми, яка є цікавою конкретному працівнику, та значно обмежені в часі. Крім того, слухачами курсів та семінарів можуть бути представники різних професій, яким, з певних причин, необхідно поглибити знання із зазначеної тематики. Такі групи не є однорідними за своїм складом і виконують одне завдання – надати слухачам інформацію, якої вони потребують. Тому, на нашу думку, можливість для формування правової компетентності фахівців із обліку і оподаткування є саме при отриманні післядипломної освіти.

Потреба у формуванні правової компетентності в процесі отримання післядипломної освіти фахівцями з обліку і оподаткування полягає в тому, що по мірі інтеграції до ЄС економічні відносини в нашій країні стають все більш правовими, тому будь-якому фахівцю-економісту вже не можливо обійтися без відповідного посади рівня юридичних знань. Тим більше, фахівці з обліку й оподаткування, діяльність яких часто буває пов'язаною з участю в судових процесах, повинні мати комплексну юридичну підготовку та навички юридичного аналізу бухгалтерської документації.

Освіта дорослих характеризується своєрідною змістовою специфікою, зумовленою особливостями контингенту слухачів. Загалом цю освіту можна охарактеризувати як «продовжений процес і результат розвитку людини, що відбувається упродовж усього життя, завдяки якому дорослі розвивають свої здібності або підвищують професійну кваліфікацію» [3, с. 15]. Уважаємо, що формування змісту навчання дорослих повинно ґрунтуватися на положеннях андрагогіки, які окреслені в роботах С. Сисоевої: «дорослий, який навчається, розраховує на можливість швидкого застосування отриманих у процесі навчання знань, умінь та навичок; навчальна діяльність дорослого значною мірою детермінована часом, просторовими, побутовими, професійними та соціальними факторами, що гальмують або сприяють процесу навчання, який має носити характер спільної діяльності з викладачем на всіх етапах навчання: планування, реалізація, оцінювання й аналіз та корегування» [14, с. 30].

Загалом, проаналізувавши наукові дослідження та виходячи з власного педагогічного досвіду організації післядипломної освіти, сформулюємо загальні вимоги до навчального процесу та формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування: зміст освіти має бути структурований відповідно до логіки майбутньої професійної діяльності фахівця з обліку і оподаткування. Це передбачає не вивчення окремих положень певної дисципліни, а розгляд професійних питань з різних точок зору: економічної, правової, психологічної тощо. Для забезпечення ефективності навчання потрібно враховувати положення андрагогіки; воно повинно бути орієнтовано на врахування наявного професійного досвіду працівників, їх потреби в процесі навчально-пізнавальної діяльності; навчальний план має бути структурованим та поєднуватися з наявною інформацією у свідомості людини, яка навчається, доповнювати її та розширювати, що потребує також створення належного навчально-методичного забезпечення навчання. При цьому перевага надається саме електронним ресурсам, які є максимально доступними для користування й максимально мобільними до внесення необхідних змін у процесі навчання; створення можливості щодо індивідуального синтезу різних форм одержання знань і сучасних технологій, оптимальну комбінацію яких може визначати слухач курсу; забезпечення партнерських узаємин із викладачем, оскільки дорослі люди більш критично цінують себе та своє спілкування з іншими; чітке визначення компетенцій, які мають бути розвинуті або сформовані у процесі навчання для проектування індивідуальної освітньої траєкторії.

Визначені умови узгоджуються з результатами досліджень М. Ноулса (М. Knowles), який уважав за потрібне дотримання таких вимог в процесі організації освіти дорослих: «суб'єкту навчання належить провідна роль в процесі взаємодії з викладачем; доросла людина ставить перед собою конкретні цілі навчання, прагне до самостійності, самореалізації, самоврядування; доросла людина має професійний і життєвий досвід, знання, уміння, навички, які мають бути застосовані під час навчання; дорослий намагається швидко використовувати набуті знання та вміння; на процес навчання чинять значний вплив часові, просторові, побутові, професійні та соціальні чинники, які його обмежують або йому сприяють; процес навчання повинен бути організований на суб'єкт-суб'єктних засадах спілкування учнів та учителя на всіх його етапах» [16, с. 70].

Ураховуючи, що другу вищу освіту, як правило, отримують фахівці, які певний час працюють в цій галузі і знають, чого хочуть; вибір спеціальності, на відміну від бакалаврів, вони зробили свідомо та розуміють у чому полягає її специфіка, вважаємо за доцільне ввести до програми підготовки такі елементи:

проведення професійно-орієнтованих семінарів, які забезпечують слухачів правовими знаннями для їх практичної діяльності (тематика таких семінарів базується на висловлених пропозиціях самих слухачів); створення тренінгових програм для відпрацювання навичок використання правових знань у практичній діяльності фахівців з обліку й оподаткування (як правило, такі тренінгові програми проводяться за результатами проведеного семінару); створення дистанційного курсу на тему «Юридичне забезпечення обліку та оподаткування підприємства».

Авторська структурно-змістова модель формування правової компетентності фахівців з обліку й оподаткування під час отримання післядипломної освіти наведена на рисунку 1.

Рис. 1. Структурно-змістова модель формування правової компетентності фахівців на етапі отримання післядипломної освіти.

У моделі узагальнено структуру, зміст і завдання розвитку їхньої правової компетентності на етапі отримання післядипломної освіти. Особливостями цього етапу є наявність практичного досвіду роботи у фахівців, які навчаються за програмою післядипломної освіти. Уважаємо за доцільне в процесі подальшого розвитку правової компетентності цих фахівців використовувати їхні практичні навички, а також наявну мотивацію і, як результат, – цілком свідомий вибір напрямку підготовки.

Завданнями визначеної структурно-змістової системи формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку й оподаткування на етапі отримання післядипломної освіти є вдосконалення та

подальший розвиток системи правових знань, відпрацювання навичок аудиту бухгалтерської діяльності на відповідність дотримання вимог нормативних актів, розвиток здатності особистості до передбачення можливих результатів і правових наслідків прийнятого рішення, відпрацювання навичок знаходити нестандартні рішення виробничих ситуацій на підставі правової інформації.

Запропонована структурно-змістова система формування правової компетентності фахівців з обліку й оподаткування на етапі отримання післядипломної освіти підпорядкована структурі формування правової компетентності на попередніх етапах та є їх логічним продовженням.

Отже, формування правової компетентності фахівців з обліку й оподаткування на етапі отримання післядипломної освіти відрізняється від попередніх етапів усвідомленою потребою в неперервному професійному зростанні. Суб'єкт, який бере участь у такому навчальному процесі, має чітко визначену мету, усвідомлює наслідки від успішності або неуспішності в навчанні та має нагальну потребу в підвищенні кваліфікації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку правової компетентності фахівців-економістів, подальшого вивчення потребують питання створення методичного забезпечення комплексної системи формування правової компетентності фахівців-економістів упродовж життя.

Література

1. Дей М. Світові тенденції розвитку освіти дорослих / М. Дей // Освіта дорослих у перспективі змін: інновації, технології, прогнози: колективна монографія / за ред. А. Василюк, А. Стоговського. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2017. – 248 с.
2. Змеев С. И. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 208 с.
3. Клокар Н. Андроґогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23–28.
4. Про вищу освіту. Документ 1556-VII, чинний, поточна редакція від 09.08.2019, підстава – 2745-VIII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004).
5. Про затвердження Концепції розвитку економічної освіти. Рішення Колегії МОН України. Документ v12_7290-03, поточна редакція від 04.12.2003. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03.
6. Про освіту. Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція від 09.08.2019, підстава – 2745-VIII. (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380).
7. Пугач С. С. Досвід правої підготовки майбутніх фахівців економічного профілю / С. С. Пугач // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія: зб. наук. праць / редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2018. – Вип. 56. – С. 170–175.
8. Пугач С. С. Розвиток правової компетенції майбутніх фахівців економічного профілю / С. С. Пугач // Педагогіка безпеки. – 2018. – № 2. – С. 120–130. DOI:10.31649/2524-1079-2019-3-2-120-130.
9. Пугач С. Закордонний досвід формування правової компетенції майбутніх фахівців економічного профілю / С. Пугач // Науковий Вісник Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: зб. наук. праць. – 2019. – № 1(64). – С. 194–198.
10. Пугач С. С. Формирование у будущих экономистов правовой компетентности / С. С. Пугач // Вестник Казахского гуманитарно-юридического инновационного университета. – 2019. – № 1 (41). – С. 66–71.
11. Пугач С. С. Розвиток правової компетентності дітей у закладах загальної освіти / С. С. Пугач // Університет-Школа: співпраця в умовах євроінтеграції: монографія / Акімова О. В., Фрицюк В. А., Троян Г. В. [та ін.]. – Вінниця: Твори, 2019. – С. 238–263.
12. Пугач С. Особливості розвитку правової компетентності бакалаврів з обліку та оподаткування / С. Пугач // Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка». – 2019. – № 2(98). – С. 29–34.
13. Пугач С. Особливості формування правової компетентності магістрів з обліку та оподаткування / С. Пугач // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»: зб. наук. праць / ред. кол.: Козубовська І. В. (гол. ред.) та ін. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. – Вип. 2. – С. 144–148.
14. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих. Навчально-методичний посібник. – Київ: ВД «ЕКМО», 2011. – 324 с.
15. Aleksander T. Cele, kierunki i funkcje edukacji doroslych / T. Aleksander // [w:] Wprowadzenie do andragogiki / Wujek T. (red.). – Warszawa: Instytut Technologii Eksploatacji, 1996. – S. 247–269.
16. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education, Andragogy versus Pedagogy // Malcolm S. Knowles. – New York: Association Press, 1970. – 376 pp.

References

1. Dei M. Svitovi tendentsii rozvytku osvity doroslykh / M. Dei // Osvita doroslykh u perspektyvi zmin: innovatsii, tekhnolohii, prohnozy: kolektyvna monohrafiia / za red. A. Vasyliuk, A. Stohovskoho. – Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M., 2017. – 248 s.
2. Zmееv S. I. Andragogika: osnovy teorii i tehnologii obucheniya vzroslykh. – M.: PERSE, 2003. – 208 s.
3. Klokar N. Androhohichna model pidvyshchennia kvalifikatsii pedahohiv na zasadakh dyferentsiiovanoho pidkhdou / N. Klokar // Pislidiplomna osvita v Ukraini. – 2008. – # 2. – S. 23–28.

4. Pro vyshechu osvitu. Dokument 1556-VII, chynnyi, potochna redaktsiia vid 09.08.2019, pidstava – 2745-VIII. (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2014, # 37-38, st. 2004).
5. Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku ekonomichnoi osvity. Rishennia Kolehii MON Ukrainy. Dokument v12_7290-03, potochna redaktsiia vid 04.12.2003. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v12_7290-03.
6. Pro osvitu. Dokument 2145-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia vid 09.08.2019, pidstava – 2745-VIII. (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, # 38-39, st. 380).
7. Puhach S. C. Dosvid pravoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnogo profilu / S. C. Puhach // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykholohiia: zb. nauk. prats / redkol.: V. I. Shakhov (holova) ta in. Vinnytsia: TOV Nilan LTD, 2018. – Vyp. 56. – S. 170–175.
8. Puhach S. C. Rozvytok pravovoi kompetensii maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnogo profilu / S. C. Puhach // Pedahohika bezpeky. – 2018. – # 2. – S. 120–130. DOI:10.31649/2524-1079-2019-3-2-120-130.
9. Puhach S. Zakordonnyi dosvid formuvannia pravovoi kompetensii maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnogo profilu / C. Puhach // Naukovi Visnyk Mykolaivskoho natsionalnogo universytetu im. V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats. – 2019. – # 1(64). – S. 194–198.
10. Pugach S. S. Formirovanie u budushih ekonomistov pravovoi kompetentnosti / S. C. Pugach // Vestnik Kazhskogo humanitarno-yuridicheskogo innovacionnogo universiteta. – 2019. – № 1 (41). – S. 66–71.
11. Puhach S. C. Rozvytok pravovoi kompetentnosti ditei u zakladakh zahalnoi osvity / S. C. Puhach // Universytet-Shkola: spivpratsia v umovakh yevrointehratsii: monohrafiia / Akimova O. V., Frytsiuk V. A., Troian H. V. [ta in.]. – Vinnytsia: Tvory, 2019. – S. 238–263.
12. Puhach S. Osoblyvosti rozvytku pravovoi kompetentnosti bakalavriv z obliku ta opodatkuvannia / C. Puhach // Naukovo-metodychnyi zhurnal «Nova pedahohichna dumka». – 2019. – # 2(98). – S. 29–34.
13. Puhach S. Osoblyvosti formuvannia pravovoi kompetentnosti mahistriv z obliku ta opodatkuvannia / C. Puhach // Naukovi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota»: zb. nauk. prats / red. kol.: Kozubovska I. V. (hol. red.) ta in. Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla», 2019. – Vyp. 2. – S. 144–148.
14. Sysoieva S. O. Interaktyvni tekhnolohii navchannia doroslykh. Navchalno-metodychnyi posibnyk. – Kyiv: VD «EKMО», 2011. – 324 s.
15. Aleksander T. Cele, kierunki i funkcie edukacji doroslych / T. Aleksander // [w:] Wprowadzenie do andragogiki / Wujek T. (red.). – Warszawa: Instytut Technologii Eksploatacji, 1996. – S. 247–269.
16. Knowles M. S. The Modern Practice of Adult Education, Andragogy versus Pedagogy // Malcolm S. Knowles. – New York: Association Press, 1970. – 376 pp.

УДК 37.013.43:047.22

DOI 10.31652/2415-7872-2019-59-103-109

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ОСНОВІ РЕФЛЕКСИВНОГО ПІДХОДУ

І. Л. Холковська

orcid.org/0000-0002-2498-1902

У статті розглядаються різні підходи до трактування сутності комунікативної компетентності як основи професійної діяльності вчителя. Запропоновано визначення комунікативної компетентності майбутніх учителів, проаналізовані її структурні компоненти. Розглянуті можливості застосування рефлексивного підходу у процесі формування комунікативної компетентності майбутніх учителів. Визначені функції різних типів рефлексії у ситуаціях педагогічного спілкування. Зазначено, що ефективною формою професійної підготовки майбутніх учителів, яка дозволяє успішно вдосконалювати їх комунікативну компетентність, є соціально-психологічний тренінг.

Ключові слова: комунікативна компетентність, рефлексія, рефлексивний підхід, майбутні вчителі, соціально-психологічний тренінг.

THE FORMING OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS ON THE BASIS OF THE REFLECTIVE APPROACH

I. Kholkovska

The article analyzes various approaches to the interpretation of the essence of communicative competence as the basis of the teacher's professional activity. Communicative competence is considered as a professionally significant integration quality of the teacher's personality, which is the result of personal growth in the process of professionalization. The structural components of the communicative competence of future teachers are analyzed: communicative orientation; humanistic